

ТЕРМІНОЛОГІЯ СПОРТИВНОГО ПРАВА

© Процик І., 2010

У статті проаналізовано українські терміни спортивного права — самостійної галузі права, що перебуває на стику національного та міжнародного права й активно формується в Україні на зламі ХХ–ХХІ століть. Серед термінів спортивного права переважають терміносполуки різної структури та аббревіатури.

Ключові слова: термінологія, спортивна термінологія, спортивне право, українська мова.

The article analyses Ukrainian terms of sport law — independent branch of law on the edge of national and international law and which is being actively formed at the turning point of the XX–XXI centuries. Terminological combinations and abbreviations prevail among the sport law terms.

Keywords: terminology, sports terminology, sports right, Ukrainian language.

Роль, яку в суспільстві відіграє спорт, і вагу, яку він має у сучасному світі, зумовили потребу формування нової самостійної комплексної галузі права — спортивного, що гармонізує розрізнений, але величезний за обсягом масив нормативно-правових актів у сфері фізичної культури та спорту — спортивне законодавство. Виділення спортивного права як окремої галузі дало можливість розробити теоретичне підґрунтя для подальшого практичного вдосконалення всієї сфери спорту.

Юридичними аспектами спорту у світі зацікавилися ще в середині ХХ століття (праці науковців США та Західної Європи), адже більшість спеціалістів справедливо вважає, що правове регулювання спорту є однією зі складних і важливих проблем. Як самостійна галузь міжнародного права спортивне право було визнане й сформоване на початку 90-х років минулого віку. Як окрема галузь національного права спортивне право в багатьох країнах світу перебуває на стадії опрацювання, оскільки воно знаходиться на стику багатьох галузей (адміністративного, арбітражного, цивільного, торговельного, трудового, кримінального, фінансового тощо).

Попри те, що у світі вже давно існує окремий напрям юриспруденції — спортивне право, в Україні законодавство, яке мало б охоплювати суспільні відносини у сфері фізичної культури й спорту, тільки формується. Українське спортивне законодавство наразі обмежене трьома законами: «Про фізичну культуру і спорт» [2], «Про антидопінговий контроль у спорті» [4] та «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [3]. Як зазначають самі фахівці зі спортивного права: «Комплекс нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері спорту в Україні наразі майже не досліджений — ані на практичному, ані на теоретичному рівні» [1, с. 7].

Коли ж йдеться про опрацювання термінології спортивного права — надзвичайно цікавої, але мало знаної галузі — то тут здобутків ще менше. Першою спробою зібрати українську термінологію спортивного права, зафіксовану в різних нормативно-правових актах, що є джерелами спортивного права, а також у статутних і регламентних документах, які використовуються в Україні у сфері спорту, став «Словник термінів зі спортивного права» Анни Бордюгової [6], що побачив світ у 2007 році.

З лінгвістичної точки зору питання термінології спортивного права ще ніхто не порушував, що й зумовлює необхідність і актуальність такої розвідки. Джерельною базою дослідження стали терміни з першого українського «Словника термінів зі спортивного права». Цей словник є термінографічною працею тлумачного типу, містить понад 300 терміноодиниць, які законодавчо закріплюють основні поняття спортивного права в Україні, а також термінологію, яка використовується під час розгляду справ, пов'язаних із вживанням заборонених речовин (допінгу). До усіх термінів подано дефініції та покликання на ті нормативно-правові акти, які містять їх визначення.

Мета статті — покласифікувати й описати українські терміни спортивного права.

I. Термінологія спортивного права охоплює терміни таких тематичних груп:

- види спорту й спортивні дисципліни (*спорт, спорт вищих досягнень, види спорту, зимові види спорту, спортивна дисципліна*);
- спортсмени (*спортсмен, спортсмен-аматор, спортсмен-професіонал, спортсмени вищих категорій, члени збірних команд України*);
- спортивне обладнання і спорядження (*метальна зброя, пневматична зброя, спортивна вогнепальна зброя, спортивне судно, фізкультурно-спортивне спорядження для занять фізичною культурою і спортом, холодна клинкова зброя*);
- спортивні заходи (*державні спортивні заходи, змагання в спорті вищих досягнень, зональні змагання, командні змагання з виду спорту, комерційні спортивні заходи, міжнародні змагання, офіційні змагання, розіграш кубка*, спортивне змагання, чемпіонат*);
- спортивні організації й установи (*Міжнародний олімпійський комітет (МОК), міжнародні спортивні федерації, Національна рада з питань фізичної культури і спорту, науково-координаційна рада у сфері фізичної культури і спорту Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту; національні федерації, спортивна федерація (асоціація, спілка, об'єднання тощо), Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів, фізкультурно-спортивне товариство*);
- спортивні звання, відзнаки та почесні спортивні звання (*заслужений майстер спорту України, заслужений тренер України, заслужений член МОК, почесний член МОК, спортивне звання (розряд) спортивні відзнаки*);
- організація спорту в Україні (*єдина спортивна класифікація України, календарний план спортивних змагань, національні збірні команди України, національні спортивні споруди, норми витрат на проведення спортивних змагань та навчально-тренувальних зборів, фізкультурно-оздоровчі та спортивні послуги*);
- документація та ліцензування в спорті (*ліцензування, ліцензійні умови, ліцензія, паспорт спортивної споруди, положення (регламент) про проведення офіційного змагання, правила змагань з виду спорту, спортивні контракти*);
- терміни, що регулюють правовідносини в аматорському спорті (*аматорська спортивна організація (клуб), спортсмен-аматор, самодіяльний масовий спорт*);
- терміни, що регулюють правовідносини в професійному спорті (*спортсмен-професіонал, контракт спортсмена-професіонала, перехід спортсмена-професіонала до іншого клубу, професійний спорт, професійна спортивна ліга, трансфер*);
- міжнародний олімпійський рух (*асоціація МСФ, асоціації НОК, аташе НОК, вибір міста-організатора Олімпійських ігор; вид змагань, що включається в програму Олімпійських ігор**; види спорту, що включаються до програми Олімпійських ігор***; виконком МОК, використання олімпійського вогню, відбіркові змагання до Олімпійських ігор, вікові обмеження учасників Олімпійських ігор, громадянство учасників Олімпійських ігор; дисципліни, занесені в програму Олімпійських ігор; запрошення взяти участь в Олімпійських іграх, комісія МОК з етики, країна НОК, майно МОК, мета олімпійського руху, Міжнародний Олімпійський комітет (МОК), мови МОК, нумерація олімпіад, обов'язковість положень Олімпійської хартії, олімпіада, олімпізм, олімпійська емблема, олімпійська хартія, олімпійське посвідчення особи, олімпійський вогонь, олімпійський девіз, олімпійський прапор, олімпійський факел, олімпійський принцип, олімпійський гімн, Олімпійські ігри, органи МОК, рішення МОК, суб'єкти олімпійського руху, тривання ігор Олімпіади, участь в Олімпійських іграх, членство в МОК, юридичний статус МОК*);
- олімпійський рух в Україні (*база (центр) олімпійської підготовки, гімн НОК, емблема НОК, місія НОК, найменування НОК, національний олімпійський комітет, Національний Олімпійський комітет України, олімпійський рух в Україні, прапор НОК*);

* кубкові змагання — *ред.*

** вид змагань, що входить до програми Олімпійських ігор — *ред.*

*** види спорту, що входять до програми Олімпійських ігор — *ред.*

• антидопінгові заходи в спорті (*антидопінгова організація, антидопінговий кодекс олімпійського руху, використання допінгу, Всесвітня антидопінгова агенція (ВАДА), генний допінг, дискваліфікація, допінг, допінг-контроль, допінг крові, медична комісія, міжнародний стандарт проведення тестування на допінг, національна антидопінгова організація, незалежні спостерігачі, офіцер допінг-служби, позазмагальний допінг-контроль, препарат, проба, процедура підтвердження, скринінг-процедура, список заборонених речовин, тестування, тестування на допінг, тестування на допінг під час змагань, цільове тестування*); у цій тематичній групі функціює чимало хімічних та фармацевтичних термінів, які є назвами речовин та препаратів, що використовуються як допінг, наприклад: *метаболіт, миметик* тощо.

• паралімпійський рух (*база паралімпійської підготовки, відбіркові змагання до Паралімпійських ігор, паралімпійський рух в Україні*);

• арбітраж у сфері спорту (*арбітражна угода, арбітражні рішення, Міжнародна арбітражна рада у сфері спорту (CIAS), органи врегулювання спорів у сфері спорту, Спортивний арбітражний суд (TAS)*).

Як показав аналіз, найбільш розбудованою та опрацьованою в українській термінології спортивного права є група термінів на позначення понять зі сфери міжнародного олімпійського руху, що цілком закономірно, адже ці питання регулюються насамперед нормами міжнародного права й вони зосереджені в Олімпійській хартії Міжнародного Олімпійського комітету [5].

II. За структурою українські терміни спортивного права поділяють на однослівні терміни та терміносполуки.

Термінів-однословів серед номінацій спортивного права небагато, зокрема: *дискваліфікація, допінг, ліцензування, метаболіт, миметик, олімпіада, олімпізм, спорт, спортсмен, тестування*.

Високою активністю в термінології спортивного права, порівняно з іншими терміносистемами української мови, вирізняється функціонування **термінів-аббревіатур**, наприклад: *AIBF (Асоціація зимових Олімпійських міжнародних федерацій), АНОК (Асоціація національних олімпійських комітетів), АНОКА (Асоціація національних олімпійських комітетів Африки), АРІСФ (Асоціація міжнародних спортивних федерацій, визнаних МОК), АСОІФ (Асоціація літніх Олімпійських міжнародних федерацій), ВАДА (Всесвітня антидопінгова агенція), ЄОК (Європейські олімпійські комітети), МОК (Міжнародний олімпійський комітет), МСФ (Міжнародна спортивна федерація), НОК (Національний олімпійський комітет), ОІ (Олімпійські ігри), ОКА (Олімпійська рада Азії), ОКОІ (Організаційний комітет олімпійських ігор), ОНОК (Національні олімпійські комітети Океанії), ПАСО (Панамериканська спортивна організація), САС (Спортивний арбітражний суд), ФІФА (Міжнародна федерація футбольних асоціацій), ФФУ (Федерація футболу України), УЄФА (Союз європейських футбольних асоціацій)*. Утворення термінів-аббревіатур зумовлено законами мовної економії й однією з основних вимог до терміна — його короткістю.

Деякі терміни спортивного права функціонують як дублети — у вигляді аббревіатур, записаних двояко — кирилицею й латинкою, зокрема: *ASOIF* та *АСОІФ* (*Асоціація літніх Олімпійських міжнародних федерацій*), *AIWF* та *AIBF* (*Асоціація зимових Олімпійських міжнародних федерацій*), *ANOC* та *АНОК* (*Асоціація національних олімпійських комітетів*), *CIO* та *МОК* (*Міжнародний олімпійський комітет*) тощо.

Серед номінацій у галузі спортивного права вживаються терміни-варваризми, зокрема: *fair play* (*чесна гра*), а також варваризми-аббревіатури: *CIAS* (*Міжнародна арбітражна рада у сфері спорту*), *TAS* (*Спортивний арбітражний суд*).

У термінології спортивного права домінують **терміносполуки**, що підтверджує думку про надзвичайну продуктивність аналітичного способу в термінотворенні. Це зумовлено потребою уточнити наукові поняття, а терміни-словосполуки, на відміну від термінів-однословів, виявляють більшу здатність до конкретизації значень завдяки залежним словам.

Відповідно до кількості складників різноманітні терміносполуки спортивного права можна поділити на три структурні типи: двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні.

За частиномовним вираженням складників термінів спортивного права серед **двокомпонентних структур** можна виокремити такі різновиди терміносполук: **прикметник + іменник** (*антидопінгова*

організація, арбітражна угода, генний допінг, ліцензійні умови, міжнародні змагання, національні федерації, незалежні спостерігачі, олімпійська емблема, пневматична зброя, професійний спорт, спортивні контракти, фізкультурно-спортивне товариство) та **іменник + іменник** (вид змагань, види спорту, використання допінгу, керівники делегацій, нумерація олімпіад, офіцер допінг-служби).

Чималу кількість термінів спортивного права становлять **трикомпонентні терміносполуки**, які найчастіше виникають як ускладнення двокомпонентних словосполук й утворені за такими моделями: **прикметник + прикметник + іменник** (аматорський спортивний клуб, Всесвітня антидопінгова агенція, державні спортивні заходи, Міжнародний Олімпійський комітет, національні олімпійські комітети, національні спортивні споруди, професійна спортивна ліга, самодіяльний масовий спорт, спортивна вогнепальна зброя, Спортивний арбітражний суд), **іменник + прикметник + іменник** (база паралімпійської підготовки, використання олімпійського вогню, мета олімпійського руху, наспорт спортивної споруди, список заборонених речовин, спорт вищих досягнень, суб'єкти олімпійського руху), **прикметник + іменник + іменник** (заслужений тренер України, зимові види спорту, Міжнародний союз велосипедистів, олімпійське посвідчення особи, Олімпійська рада Азії, олімпійський рух в Україні), **іменник + іменник + іменник** (тривання ігор Олімпіади, Федерація футболу України). Трикомпонентні термінні сполуки мають нижчу продуктивність, ніж двокомпонентні, проте кількість різновидів їх є більшою, адже зі збільшенням кількості компонентів зростає й можливість їх структурного комбінування для творення нових термінів і називання понять.

Серед терміносполук спортивного права зафіксовано й невелику кількість **багатокомпонентних**, які мають різну кількість складників (від 4-х – до 12-ти), зокрема чотирикомпонентні: антидопінговий кодекс олімпійського руху, відбіркові змагання до Паралімпійських ігор, Національний Олімпійський комітет України, перехід спортсмена-професіонала до іншого клубу, члени збірних команд України; п'ятикомпонентні: відповідальність за недотримання та порушення Олімпійської хартії, вікові обмеження учасників Олімпійських ігор, міжнародний стандарт проведення тестування на допінг, Міжнародна арбітражна рада у сфері спорту, органи врегулювання спорів у сфері спорту; шестикомпонентні: Національна рада з питань фізичної культури і спорту, фізкультурно-спортивне спорядження для занять фізичною культурою і спортом; семикомпонентні: норми витрат на проведення спортивних змагань та навчально-тренувальних зборів та дванадцятикомпонентний: науково-координаційна рада у сфері фізичної культури і спорту Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

Отже, в українській термінології спортивного права частка терміносполук (із двома, трьома та більше компонентами) є найбільшою, що свідчить про активне формування цієї терміносистеми, в якій терміни поки що не відповідають одній із основних вимог до терміна — лаконічності. Менше зафіксовано термінів-аббревіатур та однослівних термінів.

Як і сама галузь спортивного права, що активно формується в Україні на зламі XX–XXI століть, її термінологія також перебуває на етапі становлення і нормалізування.

1. Бордюгова Г. Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.11 — Міжнародне право / Бордюгова Ганна Юріївна. — К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2009. — 18 с. 2. Закон України Про фізичну культуру і спорт // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 14. — ст. 80 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12>. 3. Закон України Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 43. — ст. 370 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1954-14>. 4. Закон України Про антидопінговий контроль у спорті // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 23. — ст. 112 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2353-14>. 5. Олімпійська хартія Міжнародного Олімпійського комітету [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://noc-ukr.org/files/OfficialDocuments/CHARTER%20July%202007-Feb08.pdf>. 6. Словник термінів зі спортивного права / [Уклад. Бордюгова Анна Юріївна] — К.: Юстиніан, 2007. — 144 с.